דרשוני כרך ב — נשורר שיר לכבוד נשים לומדות תורה

יעל לוין

נְשׁוֹרֵר שִׁיר לִכְבוֹד נָשִׁים לוֹמְדוֹת תּוֹרָה,שִׁמְעִי וְשִׁמְחִי צִיּוֹן וְתָגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָהבְּמַקְהֲלוֹת רִבְבוֹת עַם בָּרְכוּ יָ־הּ.

עַל הַר סִינַי שְׁכִינָה יָרְדָה,קָדְמוּ נָשִׁים לַאֲנָשִׁים תְּחִלָּה,'כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב' (שמות יט, ג).

בִּמְחֹלַת מַחֲנַיִם מִרְיָם שׁוֹרֶרָה,תּוֹרָה וּמִצְווֹת הִנְחִילָה נְבִיאָה,'אֵשֶׁת חַיִל מִי יִמְצָא' (משלי לא, י).

מַחְלָה נֹעָה חָגְלָה מִלְכָּה וְתִרְצָה,חַכְמָנִיּוֹת דַּרְשָׁנִיּוֹת תָּבְעוּ נַחֲלָה,'רַבּוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חָיִל' (משלי לא, כט).

דְּבוֹרָה אֶת יִשְׂרָאֵל שָׁפְטָה,וְתוֹרָה בָּרַבִּים מְלַמֶּדֶת הָיְתָה,'וִיהַלְלוּהָ בַשְּׁעָרִים מַעֲשֶׂיהָ' (משלי לא, לא).

בְּרוּרְיָה הֲלָכוֹת לָמְדָה וְהוֹרָתָה,מֵאָחִיהָ יָפֶה הִיא אָמְרָה,'פִּיהָ פָּתְחָה בְחָכְמָה' (משלי לא, כו).

נְשׁוֹרֵר שִׁיר לִכְבוֹד נָשִׁים לוֹמְדוֹת תּוֹרָה,יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּנָשִׁים לוֹמְדוֹת תּוֹרָה,בְּכָל דּוֹר וָדוֹר וּבְכָל זְמַן וְעִדָּן,עֹז וְהָדָר לְבוּשָׁן וְתוֹרַת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָן.

בַּת הַגְּאוֹן בְּמִקְרָא וּבְתַלְמוּד בְּקִיאָה,מֵאֲחוֹרֵי פַּרְגּוֹד הַבַּחוּרִים הוֹרְתָה,'מְקוֹר חָכְמָה' חִדּוּשִׁים חִדְּשָׁה.

חֲכָמָה, יְדוּעָה וּמְשֻׁכֶּלֶת דּוֹלְצָא,אִסּוּר וְהֶתֵּר יוֹדַעַת הָיְתָה,בְּמִקּוֹמוֹת הָרְבֵּה נָשִׁים לִמְּדָה.

הָרַבָּנִית הַדַּרְשָׁנִית הָאִשָּׁה הַחֲשׁוּבָה,רִבְקָה טִיקְטִינֶר בְּיִידִישׁ כָּתְבָה,סֵפֶר הַמּוּסָר 'מֵינֶקֶת רִבְקָה'.

יְחִידָה בְּדוֹרָהּ בַּתּוֹרָה חָוָה,פֵּרוּשִׁים לְמִדְרָשִׁים וּלְפִיּוּטִים יְסָדָה,'חַוּת יָאִיר' לִכְבוֹדָהּ כִּנָּה.

בִּילָה אֵשֶׁת הַ'פְּרִישָׁה וּדְרִישָׁה',בְּדִבְרֵי תּוֹרָה נָשְׂאָה וְנָתְנָה,בְּהִלְכוֹת נִדָּה כְּבַעֲלֵי הַהוֹרָאָה.

נְשׁוֹרֵר שִׁיר לִכְבוֹד נָשִׁים לוֹמְדוֹת תּוֹרָה,יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּנָשִׁים לוֹמְדוֹת תּוֹרָה,בְּכָל דּוֹר וָדוֹר וּבְכָל זְמַן וְעִדָּן,עֹז וְהָדָר לְבוּשָׁן וְתוֹרַת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָן.

הָרַבָּנִית אָסְנַת 'תַּנָּאִית' נִקְרָאָה,רֹאשׁ הַיְשִׁיבָה בְּמוֹצוֹל הָיְתָה,בִּמְלֶאכֶת שָׁמַיִם בִּלְבַד עָסְקָה.

פְּרִיחָא בַּת אַבְרָהָם בַּר אֲדִיבָה,'רַבָּנִית', גְּדוֹלָה בַּתּוֹרָה וּקְדוֹשָׁה,פִּיּוּטִים וְשִׁירֵי בַּקָּשָׁה נִסְחָה.

פּערעלע שַׁפִּירָא לַמְדָנִית מֻפְלָגָה,בַּת הַמַּגִּיד מִקּוֹזְנִיץ בַּעֲלַת מַדְרֵגָה,כְּאַדְמוֹ"ר הִתְנַהֲגָה וְטַלִּית לָבְשָׁה.

רָחֵל מוֹרְפּוּרְגּוֹ הַמְשׁוֹרֶרֶת הָעִבְרִיָּה,בְּנַעֲרוּתָהּ תַּלְמוּד וּמַחְשָׁבָה לָמְדָה,תְּפִלַּת 'מִי שֶׁבֵּרַךְ' אַף חִבְּרָה.

פָּרְחָה שׁוֹשַׁן הַמְּצֻיֶּנֶת בְּתוֹרָתָהּ,עִם ר' יוֹסֵף חַיִּים הִתְכַּתְּבָה,בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ לְרַבָּנִים דְּרָשָׁה נָשְׂאָה.

נְשׁוֹרֵר שִׁיר לִכְבוֹד נָשִׁים לוֹמְדוֹת תּוֹרָה,יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּנָשִׁים לוֹמְדוֹת תּוֹרָה,בְּכָל דּוֹר וָדוֹר וּבְכָל זְמַן וְעִדָּן,עֹז וְהָדָר לְבוּשָׁן וְתוֹרַת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָן.

שמעי ושמחי ציון ותגלנה בנות יהודה – ראו תהלים מח, יב; צז, ח. על הר סיני שכינה ירדה – ראו מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי [אפשטיין־מלמד], יט, כ, עמ' 144-145. קדמו נשים לאנשים תחלה, 'כה תאמר לבית יעקב' – מכילתא דרבי ישמעאל [הורוביץ], יתרו, מסכתא דבחדש, פרשה ב, עמ' 207. מרים – מחזור סוכות, שמיני עצרת ושמחת תורה [גולדשמידט־פרנקל], ירושלים תשמ"א, עמ' 194; יעל לוין, 'הוראת התורה על ידי מרים', הצופה, ט"ז במרחשוון תשס"ב, סופרים וספרים, עמ' 11–12. מחל נעה חגלה מלכה ותרצה (בנות צלפחד) – ראו במדבר כו, לג; כז, א; לו, יא; יהושע יז, ג; בבלי, בבא בתרא קיט, ע"ב–קכ, ע"א. דבורה – ראו סדר אליהו רבה [איש שלום], י, עמ' 50; בבלי, מגילה יד, ע"א. ברוריה – ראו בבלי, פסחים סב, ע"ב; תוספתא [צוקרמנדל], כלים, בבא קמא, ד, 17,עמ' 573–574. עז והדר לבושן ותורת חסד על לשונן – ראו משלי לא, כה–כו; מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי [אפשטיין־מלמד], טו, ב, עמ' 77. בת הגאון (בתו של גאון בבל ר' שמואל בן עלי, המאה השתים־עשרה) – ראו סבוב הרב רבי פתחיה מרעגנשפורג, חלק ראשון [גרינהוט], פרנקפורט אם מיין 1905,עמ' 9–10; דיואן רבי אלעזר בן יעקב הבבלי [ברודי], סימן ו, עמ' ז־ט. דולצא (אשת ר' אלעזר מוורמייזא, בעל הרוקח, נהרגה בליל כ"ב בכסלו תתקנ"ז, 1196) – ראו יצחק מיזליש, שירת הרוקח, ירושלים תשנ"ג, עמ' 226–232. רבקה טיקטינר (נפטרה בשנת שס"ה, 1605) – ראו חנא שמרוק, ספרות יידיש בפולין, ירושלים תשמ"א, עמ' 56–69, 101–102; יעל לוין, שמחת תורה ל יד לרבקה טיקטינר, ירושלים תשס"ה. חוה (בכרך, [שמ"ה–תי"ב; 1585–1652], סבתו של ר' יאיר חיים בכרך, בעל שו"ת 'חות יאיר') – ראו יעל לוין, '"מפי הרבנית מאורילאש" – נשים מפרשות פיוטים', קולך, 73 (תשס"ד), עמ' 3–4. בילה (פאלק, המאות השש־עשרה והשבע־עשרה לערך, אשת ר' יהושע פאלק כ"ץ, מחבר ה'פרישה ודרישה' לטור שולחן ערוך) – ר' יוסף פאלק, הקדמה ל'פרישה ודרישה' לטור יורה דעה. הרבנית אסנת (מזרחי לבית ברזאני, המאה השבע־עשרה לערך) – ראו אורי מלמד ורינה לוין מלמד, 'הרבנית אסנת: ראש הישיבה בכורדיסתאן', פעמים, 82 (תש"ס), עמ' 163–178. פריחא (בת יוסף, המאה השמונה־עשרה) – ראו יוסף שיטרית, 'פיוטי פריחא בת יוסף ותעודה חדשה על חייה ומותה', דחק, א (תשע"א), עמ' 36–42. פערעלע שפירא (נפטרה בשנת תר"ט; 1848) – ראו אברהם יצחק ברומברג, מגדולי התורה והחסידות, ספר יח, ירושלים תשכ"א, עמ' פא־פו, קפב. רחל מורפורגו (תק"ן–תרל"א; 1790–1871) – ראו רחל מורפורגו, עוגב רחל [יצחק חיים קסטיליוני], קראקא תר"ן, והביוגרפיה מאת קסטיליוני, שם, עמ' 5–9. פרחה ששון (תרי"ז–תרצ"ו; 1856–1936) – ראו אברהם בן־יעקב, פרקים בתולדות יהודי בבל, א, ירושלים תשמ"ט, עמ' 115–135; ב, עמ' 419–457

להערות נוספות לפיוט זה ראו יעל לוין, 'נשורר שיר לכבוד נ שים לומדות תורה: שיר על נשים למדניות ומקורותיו', מבוע, נ (תשס"ט), עמ' 78–92.